

**ЧАСТИЦИТЕ *МÒРЕ*, *МОРИ* И *МАРИ* МЕЖДУ ФАМИЛИАРНОСТТА
НА ВСЕКИДНЕВНОТО ОБЩУВАНЕ И ПОЕТИКАТА
НА ФОЛКЛОРНИЯ ТЕКСТ. СЪПОСТАВКА
МЕЖДУ ГРЪЦКИ И БЪЛГАРСКИ**

АННА СТ. ЛАЗАРОВА (БЪЛГАРИЯ)

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“

annasl@uni-sofia.bg

В статията се разглеждат прагматичните и културните функции на три апелативни частици, емблематични за българските фолклорни текстове, но характерни и за всекидневното непринудено общуване, а именно *море*, *мори* и *мари*. Тъй като те са от гръцки произход, се прави съпоставка на употребите им в новогръцки и български в спонтанната устна реч и в народните песни. Изследването се ситуира в полето на етнопрагматиката, а наблюденията се базират на примери от речници, интернет, лингвистични корпуси, художествена литература и сборници с народни песни.

Ключови думи: апелативни частици; етнопрагматика; фолклорна поезика; гръцки език; български език

**THE PARTICLES *MÒRE*, *МОРИ* AND *МАРИ* BETWEEN EVERYDAY
INFORMAL COMMUNICATION AND THE POETICS OF FOLKLORE TEXTS:
A GREEK–BULGARIAN COMPARISON**

ANNA ST. LAZAROVA (BULGARIA)

SOFIA UNIVERSITY ST. KLIMENT OHRIDSKI

annasl@uni-sofia.bg

The article examines the pragmatic and cultural functions of three vocative particles, emblematic of Bulgarian folklore texts yet equally characteristic of spontaneous everyday discourse, namely *mòre*, *мори*, and *мари*. Given their Greek origin, a comparative analysis of their use in Modern Greek and Bulgarian is conducted, encompassing both spon-

---

© АННА СТ. ЛАЗАРОВА, 2026 / © ANNA ST. LAZAROVA, 2026

Тази статия в списание „Български език“ е с отворен достъп и се публикува под международния публичен лиценз Creative Commons Attribution 4.0 International (Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International – CC-BY-NC-ND 4.0). /

This open access article of journal “Balgarski ezik” (“Bulgarian Language”) is published under the terms of Creative Commons Attribution 4.0 International Public License (Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International – CC-BY-NC-ND 4.0).

taneous spoken language and folklore texts. The study is situated within the field of ethnopragmatics, and the analysis is based on examples drawn from dictionaries, internet sources, corpora, fiction, and folk song collections.

Keywords: vocative particles; ethnopragmatics; folk poetics; Greek language; Bulgarian language

Във фокуса на настоящото изложение са семантиката и функциите на гръцките апелативни частици *μωρέ* [mo're], *μωρή* [mo'ri] и *μωρή* [ma'ri] и техните български варианти. Частици и междуметия, производни от гр. *μωρός* (mōrós), са типични за речевия репертоар на всички балкански народи. Те не служат само за привличане на вниманието на събеседника или за стилистична украса, а кодират устойчиви значения, свързани с интимност, солидарност, но и с грубост, което дава основание да бъдат разглеждани като елементи на специфичен интеракционен модел на „свойскост“, характерен за гръцката и българската култура. Ще илюстрираме това твърдение, като изследваме употребите им в два различни контекста: съвременното непринудено общуване и фолклорния текст. Теоретичната рамка е най-общо тази на етнопрагматиката (Goddard, Ye 2015), която комбинира две равнища на лингвистично описание и анализ: високо концептуално – на споделените разбирания и ценности в дадена общност, кодирани в ключови за културата ѝ думи (master cultural scripts), и ниско процедурно – свързано с конкретните норми на общуване и речеви практики. Езиковият материал е ексцерпиран от интернет – от писмено фиксирана разговорна реч и корпуси (Kuzman Pungertšek et al. 2026), от художествени произведения, речници и сборници с народни песни.

1. Етимология

Разглежданите частици са производни от старогръцкото прилагателно *μωρός, -ά, -όν* със значение ‘тъп, муден, глупав, безумен’ като характеристика на хора, действия и разсъждения. Според Шартрен (Chartraine 1974) първото значение на прилагателното е ‘омекотен, размекнат, инертен’, от което се е развило значението ‘глупав, безумен’. Той специално пояснява, че лексемата не е свързана с понятието ЛУДОСТ като психична болест, а с МУДНОСТ, НЕВЕЖЕСТВО, НАИВНОСТ и ГЛУПОСТ, като отбелязва и употребата ѝ за храна в смисъл на ‘безвкусен, блудкав’.

Формите на прилагателното за звателен падеж се употребяват като ругателно обръщение още в класическия гръцки език, а по-късно и в библейския и в средновековния (Hatzidakis 1895: 414–416). В критските драми от 13. век тези вокативи се съгласуват не само по род, но и по число с адресата/ите, а по-късно това съгласуване постепенно отпада (Hatzidakis 1895: 414–416). Такива употреби продължават да се срещат и към края на 16. век¹, което означава, че по онова време прилагателното *μωρός* все още се е използвало достатъчно активно в разговорната гръцка реч, а процесите на семантично избледняване и граматикализация не са били започнали. Днес то

принадлежи към книжовния регистър и почти е излязло от употреба за сметка на производните му междуметия и прагматични частици², които са високофреквентни в спонтанното битово общуване на гърците.

Деривати от гр. *μωρός* с най-разнообразен облик се срещат в целия балкански езиков съюз и отвъд пределите му. Хадзидакис (Hatzidakis 1895) и Джоузеф (Joseph 1997) описват подробно фонетичните промени, които разглежданите лексеми претърпяват в балканските езици и диалекти, а Асенова и Детрез (Асенова, Детрез/Asenova, Detrez 2021) определят като общо-балкански дискурсивните маркери *бре* и *μόρε* (за което отбелязват и варианта *мари*).

2. Прилагателното *μωρός* и производните от него прагматични частици в гръцкия език

2.1. Културно-семантичен развой на *μωρός*

В родината на европейската философия мъдростта и правилното мислене са основна ценност и тяхната концептуализация се реализира посредством висока степен на разработеност на съответното лексикално поле в гръцкия език от древността до наши дни. УМ – ГЛУПОСТ е една от основните бинарни опозиции, чрез които традиционно се осмисля и описва интелигентността (Кирилова/Kirilova 2017), и именно в огледалния културен сценарий на ГЛУПОСТТА прилагателното *μωρός* се явява ключова дума. Семантичното поле на отсъстващите или неразвитите мисловни способности в старогръцки е изключително богато и диференцирано, включващо поне осем корена, отразяващи различни аспекти на концепта ГЛУПОСТ, един от които е и коренът *-μωρ-*. В контекста на новогръцката диглосия се случва семантико-прагматично „разместване“, при което част от старогръцките лексеми оцеляват с по-ограничена употреба в книжовния регистър, а други претърпяват известни промени, но продължават да функционират в разговорната реч, където се конкурират с турски заемки. Граматикализацията на *μωρέ* е сред най-забележителните промени от този порядък. Днес прилагателното *μωρός* е книжовно и архаично, а в говоримия език е изместено от *χαζός*, производно от турското *haz*. През Средновековието обаче формата му за среден род *μωρόν* претърпява субстантивация и започва да се употребява със значение ‘бебе, малко дете’ (Καζάζης, Καραναστάσης/Kazazis, Karanastasis 2003), като в съвременния общоупотребим гръцки *μωρό* е основната лексема за назоваване на новородено и дете до двегодишна възраст, която се използва и като нежно обръщение към любимо същество вкл. любовен партньор (аналогично на амер. *baby/babe*). Този развой може да се разглежда като доказателство, че от всички аспекти на глупостта коренът *-μωρ-* отразява конкретно неразвиването и неизползването на когнитивните способности. Такъв нюанс е съхранен и в устойчивото новогръцко сравнение *σαν μωρό παιδί* ‘като малко/глупаво дете’, употребявано за детинско и/или незряло поведение на възрастен (Χαραλαμπίκης/Charalambakis 2014). Семантичният преход ‘глупав’ → ‘бебе, малко дете’ или е следствие от, или

способства за смекчаването на негативната оценъчност, присъща на прилагателното.

В християнството интелектуалният дефицит, означаван с *μωρός*, веднъж се реинтерпретира като духовна слепота и прилагателното се употребява в смисъл на ‘този, който не познава истинския Бог’. И втори път в богословски план безумието и Премъдростта Божия са приравнени в опозиция на човешката профанна мъдрост (Καζάζης, Καραναστάσης/Kazazis, Karanastasis 2003): *ὅτι τὸ μωρὸν τοῦ Θεοῦ σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστί* (защото онова, що е **безумно** у Бога, е по-мъдро от човеците) (1 Кор. 1:25).³

2.2. *Μωρέ* и *μωρή* (*μαρή*)

Диахронните наблюдения показват продължителен процес на десемантизация на звателната форма за м. р., ед. ч. на прилагателното *μωρός* и трансформирането ѝ не в една, а в няколко граматикализирани в различна степен прагматични частици, които образуват констелация. В общоупотребимия новогръцки и диалектите му Джоузеф (Joseph 1997) преброява 56 лексеми, които са предполагаеми варианти една на друга. Според Хадзидакис постепенната десемантизация на *μωρέ* е пряко следствие от фонетичните изменения в облика на вокатива, които носителите на езика правят сякаш съзнателно, за да тушират „присъщото му, винаги присъстващо презрително или обидно значение“. Така във времето отделните деривати се специализират в маркирането на различна степен на негативно отношение към адресата: „[...] днес употребата на *μωρέ* и *μωρή* е забранена от общоприетите норми на благоприличие, но тази на *ώρέ* или *βρέ*, *μπρέ* или *ρέ*, напр. във *βρέ Νικόλα*, *βρέ παιδί*, *βρέ γυναίκα* и т.н., не е; първите означават обида, а вторите – просто фамилиарност“ (Hatzidakis 1895: 416). Съвременните изследвания (Alvanoudi 2026; Лазарова/Lazarova 2025) обаче показват по-скоро обратното. И данните от корпусите на устна реч и сведенията от информанти подчертават смекчаващата функция на пълната форма *μωρέ*, която дори и при несъгласие се възприема преди всичко като маркер за солидарност и положителна учтивост (Brown, Levinson 1987: 61–62).

2.2.1. В ежедневното общуване

В съвременната гръцка разговорна реч три са прагматичните частици, които са в обща⁴ употреба и покриват повечето функции, характерни за елементите от разглежданата констелация: *μωρέ*, *βρε* и *ρε*. От тях *ρε*, която се утвърждава в узуса едва в средата на миналия век, днес вече е доминиращ маркер за скъсена социална дистанция, както и за афективна неучтивост (Culprer 2011: 223, 252). Тя се характеризира с най-висока степен на граматикализация, но е и най-застрашаваща за социалния образ на адресата, и може да се смята за точен функционален еквивалент на българското *бе*. Вариантите с по-ограничена употреба са *μωρή* и диалектното *μαρή*, чиято единствена функция е тази на маркери за неучтивост към жена (като бълг. *ма*), и *μπρε* и *ωρέ*, които днес се възприемат като „селяндурски“ според коментарите на някои информанти.

2.2.1.1. *Μωρέ*

Едно от най-актуалните лексикографски описания на *μωρέ* го представя като междуметие, което изразява следните реакции, емоции и оценки: недоумение, изненада, възхищение, неодобрение, негодувание, ирония, молба, близост и симпатия (Χαραλαμπάκης/Charalambakis 2014). Ангелики Алвануди (Alvanoudi 2026), която изследва употребите на частицата в контекста на несъгласие, извежда три основни нейни прагматични функции, които съотнася с позицията ѝ в изказването. Първата е да привлече вниманието на събеседника, но и да сигнализира за смяна на темата на разговора. Тази функция се реализира само когато *μωρέ* заема начална позиция. (Аналогично в български подобна комбинирана функция се изпълнява от *абе*, което се позиционира само и единствено в началото на изказването.) В крайна или междинна позиция гръцката прагматична частица маркира непринудено отношение към адресата и/или косвено несъгласие (counterclaim) – съгласие по форма, последвано от алтернативна гледна точка (срв. с бълг. *Да, ама...* и *Абе да, ама...*).

2.2.2. В народните песни

В гръцките народни песни се употребяват сравнително по-малко междуметия и частици, отколкото в българските, като от апелативните частици, производни от *μωρός*, се срещат предимно вариантите без начално [m] *ωρέ* и *βρε*. Приблизителният брой на *μωρέ* в образците от колекцията на Фориел (Fauriel 2022) е малък – не повече от двайсетина находки в 120 текста. *Μωρή* и *μαρή* отсъстват. Няма пречки от метрическо естество за включването им в този вид поетични текстове. В гръцкия песенен фолклор най-широко разпространен е т.нар. политически стих⁵, за който Политис специално отбелязва, че е изключително пластичен и по време на живото изпълнение често получава различни добавки като междуметия в началото и повторения на отделни срички и думи по средата. Събирачите на народни песни обаче много рядко отразяват тези импровизирани допълнения в записите на текстовете (Πολίτης/Politis 2017: 148–150). Откъсът от песента „Лошата майка“ (Fauriel 2020: 280) илюстрира характерната за този жанр употреба на *μωρέ* в първа позиция в сложно обръщение.

1. *Διαβάται που διαβαίνετε, στρατιώται που περνάτε,
μήνα είδατε τον γιόκα μου, τον υιον μου τον χαμένο;
Κι αν τον είδαμεν, μωρ' ορφανή, μωρέ πικρή μαρούλα,
από που θα τον γνωρίσομεν;
Μινувачи, които минавате, войници, които преминавате,
дали не видяхте синчето ми, сина ми изгубения?
И да сме го видели, мор' сиротна, море жална майчице,
по какво ще го познаем?*

В съвременната спонтанна устна реч обаче подобна употреба е типична само за *βρε*, но не и за *μωρέ*, което се използва предимно самостоятелно, без вокативи. Според Алвануди (Alvanoudi 2026) тази разлика се дължи на по-

напредналия стадий на граматикализация на *βρε*, докато пълната форма *μωρέ* запазва емотивното си значение, което ни дава основание в този контекст също да я интерпретираме като маркер за солидарност и съчувствие.

Μωρέ се среща в мандинадите – римувани двустипшия, в които критияните синтезират житейския си опит и светоглед. Това е стара традиция⁶ на индивидуални импровизации в разговорния регистър с ритуализирано изпълнение⁷. Съответно в този граничен жанр апелативната частица функционира точно както в непринуденото всекидневно общуване. В пример (2) в комбинацията с етнонимичния вокатив изпъква доминантната ѝ функция на маркер за близост и солидарност. Тъй като е употребено атрибутивно в рамките на сложно обръщение, в случая *μωρέ* не участва в модулирането на илокутивната сила на директива, въведен с подбудителното *για*.

2. *Για πες μου μωρέ έλληνα μετά από τόσα χρόνια
πώς δέχεσαι να κυβερνούν τον τόπο σου κοθόνια*⁸ (mantinades.gr)
*Я кажи, море гръко, след толкова години
как приемаш да управляват родината ти гадини*

Формите за женски род се срещат много рядко – само във вулгарните мандинади.

3. *Μορε, мори и мари* в българския език и култура

Бидейки част от всекидневната гръцка лексика, навлязла в българския език по устен път в резултат на многовековното съжителство на българи и гърци, звателните форми на прилагателното в м. р. *μωρέ* > *μόρε* (*морè*), в ж. р. *μωρή* > *мори* и *μωρή* > *мари*, са запазили оригиналния си звуков облик. В българската констелация на производните от гр. *μωρός* частици и междуметия Филипова-Байрова (Филипова-Байрова/Filipova-Bayrova 1969) включва *бре*, *брей* и диалектните *абрè*, *àmори*, *арè* (Леринско) и *вре* (Солунско). Кристалина Чолакова (Чолакова/Cholakova 1958: 45–46), отчита апелативния им характер, но категоризира *бре*, *брей*, *мари* и *μόρε* като усилителни частици, извеждайки интензификацията като тяхна основна функция⁹. Врина определя *мари* и *μόρε* като частици за обръщение с две функции – да маркират „фамилиарни отношения между събеседниците“ и да изразяват укор и неодобрение. За *мари* отбелязва и „неутрална употреба“ в народните песни без „експресивната отсянка на упрек, порицание или гняв“, а „просто като дума, придружаваща обръщението и участваща в регулиране на песенния ритъм“ (Врина/Vrinat 1999: 137–141).

3.1. В ежедневно общуване

В българската разговорна реч *μόρε*, *мори* и *мари* до голяма степен запазват прагматичните функции на гръцките частици, като отрицателният им емоционален заряд в общия случай е доста по-слаб. Вътрешната форма на лексемите е непрозрачна за българите и асоциативната връзка с *глупако/глупачке* е невъзможна, затова в българския тези частици маркират основно скъсена социална дистанция (положителна учтивост) и в много по-

малка степен афективна неучтивост. Дори при специализираните за свойско обръщение към жена *мори* и *мари* пейоративността е избледняла до степен, че *мари* се възприема по-скоро като добронамерено и закачливо обръщение. За това смекчаване допринася и фактът, че те вече не са характерни за градския говор, звучат архаично или са маркирани като диалектни, както и че на местна почва са придобили ново културно значение като знакови елементи на фолклорната поезика.

3.1.1. *Мòре*

Речникът на българския език (РБЕ/РВЕ 2001–2015) описва пет функции на *мòре* в разговорния регистър, а именно да изразява: а) възражение, несъгласие; б) закана, заплаха; в) подкана; г) страх, уплаха и д) при отговор да акцентира и усилюва елемент от пропозиционалното съдържание на изказването на събеседника. Дотолкова, доколкото частицата е в обща употреба днес, може да се каже, че при нея се забелязва известно стесняване на значението до маркер за възражение, несъгласие (3) и такъв за закана или заплаха (4).

3. „*Турция и турците – продължава Шкварек – не са и никога няма да бъдат европейци, защото не споделят общото християнско наследство, което определя този континент и цивилизация*“. ***Мòре!*** *Споделят го и още как!* (CLASSLA-web.bg 2.0)

4. ... ***мòре*** *да бяхме с теб от едната страна – било аз при живите, било ти при нас, щях да ти откъсна главата като на пиле, мамка ти и копеле, дете ме тормозиш... – ... ама сега си курназ, щото нищо не мога да ти сторя.* (CLASSLA-web.bg 2.0)

Що се отнася до подканата, смятаме, че употребата на *мòре* в директивни речеви актове е все по-рядка. В тях частицата има усилителна или смекчаваща функция според контекста, но сама по себе си не е показател за илокутивния тип на изказването (Searl 1969: 30–36), затова обичайно се комбинира с класическата подбудителна частица *я*.

5. ***Море, я кажи нещо бре, Иване – подвикна Виктор, – или още не можеш да прежалиш кравите на баща си. Зарежи, не мисли! Нема файда.*** (Сл. Трънски, РБЕ/РВЕ 2001–2015)

В основата на описаната в РБЕ функция на *мòре* да изразява страх и уплаха (6), която не е типична за съвременната разговорна реч, стои най-напред фатическата му функция да ангажира вниманието на събеседника, която се комбинира със сигнал за разминаване между очакванията на говорещия за състоянието на нещата и действителността (недоумение, изненада).

6. ***Прекръсти се [баба Колевица] и каза като на себе си: – Море що му стана на детето, невесто?*** (Цв. Минков, РБЕ/РВЕ 2001–2015)

Маркирането на това разминаване е актуална функция на частицата в съвременния български, която много често се реализира чрез синтактична структура на противопоставяне *мòре... , ама... .* Налице е и емотивен компонент на недоволство, но той е доста слаб.

7. А относно субсидиите, **море** аз от кога чакам, да ги направят на брой пчела, **ама** надали. (Pchelari.com)

Коментираната употреба на *море* напълно съответства на предложената от Тишева и Ро Хауге формулировка за инвариантното значение на прагматичната частица *абе* – „прагматичният маркер *абе* сигнализира конфликт между волеизявата на говорещия и волеизявата на слушащия или дадено положение на нещата“ (Тишева, Ро Хауге/Tisheva, Ro Hauge 2004: 264) – и действително в горния пример (7) спокойно можем да заместим *море* с *абе*, без това да доведе до каквито и да било изменения в смисъла или прагматичния заряд на изказването. Впрочем днес *абе* до голяма степен е изместило *море* в повечето му прагматични функции.

По отношение на дистрибуцията трябва да отбележим, че за разлика от гъвкавото синтактично поведение на гръцкото *μωρέ* предпочитанията на българската частица обичайно са към самото начало на изказването с изключение на случаите, когато функционира като маркер на фокуса – тогава се позиционира непосредствено след сегмента от изказването, който акцентира.

3.2. В народните песни

Ако българин чуе *море* извън всякакъв контекст, много вероятно е асоциативният му рефлекс да допълни „сóкол пие“ или „малка моме“. *Мари* би свързал с една от най-популярните родопски песни „Девойко мари убава“. А повторителната конструкция *Мори* + [обръщение *моме/девойко/женско собствено име*] + [епитет] + [повторение на обръщението] е типична за началния стих на песните от югозападния край (напр. *Мори девойко, малка девойко, Мори Недо, бела Недо* и др.). Високата фреквентност на производните от гр. *μωρός* частици в българския песнен фолклор не се нуждае от специални доказателства. Да кажем просто, че основната им функция в този вид текстове е експресивна, би било твърде абстрактно. Народнопесенната диалогичност е многопластова и разнопосочна и се характеризира с „преливане на гледните точки и на субекта на изказа“, което според формулировката на Никола Георгиев резултира във „вокативно-номинативна разколебаност. Става дума за кръстосване на речовите позиции на повествователя и героите, в което повествователят минава от основната за него третолична форма на изложение във второлична и се обръща към героя като свой слушател и събеседник. При това характерен и знаменателен е фактът, че второличното обръщение на повествователя се разполага почти винаги в началото на песента“ (Георгиев/Georgiev 1976: 98). Според нас при изпълнението на песента се случва наслагване на две комуникативни ситуации: фикционалната между героите в произведението и реалната между певеца и слушателите. Певецът и разказвачът се сливат в ролята на адресант, формалният адресат – назованият герой – на практика е обект/тема на разказа, а действителният адресат е публиката. Съответно комуникативна насоченост на *море*, *мори* и *мари* всъщност е към слушателя. Макар формално да

са включени в реплика, дори комбинирани с обръщение, към фикционален персонаж, тяхната функция е да приобщи аудиторията към описваните събития и да я въвлечат в съпреживяването им. Разказвачът или певецът ги използва като маркери на фокуса: с тях инструктира публиката кои са елементите от разказа, които заслужават удивление и възхищение. Така може да се обясни например употребата на апелативна частица за жена в запев с обръщение към Крали Марко:

8. *Мори йой ле, Марко, Марко ле Прилепчанин,
йой ле, Марко, Марко ле добър юнак!
Мори поседнал си тая бърза коня,
поседнал си тая ле бърза коня...* (Романска/Romanska 1965: 168)

Наблюдаваното натрупване на апелативи има определено усилителна, драматизираща функция, но решава и метрически проблеми. Последното се потвърждава от коментара на прочутата в края на 19. век калоферска певица Ана Милина: „Самият глас на песента; него можем оприличи на калъп, който определя големината и формира стиха: дълъг ли е, реже го; къс ли е снадява го, като му добавя разни излишни наглед думи, най-вече разни междуметия и частици: *леле, брей, море, ле, си...* или съществителни имена в звателен падеж: *майко, синко, шерко, либе...* или пък най-сетне изпуска предлозите...“ (Динеков/Dinekov 1980: 250).

Дериватите на *морѝс* често се комбинират с междуметия, както и с другата знакова за фолклорните текстове апелативна частица *ле*. Това е възможно най-напред благодарение на разликите в синтактичното им поведение. При *море, мори* и *мари* то е по-гъвкаво с известно предпочитание към началната позиция, като те могат да се употребяват и самостоятелно и дори да заместят вокатива, докато *ле* традиционно се позиционира след него. В семантичен план това, което отличава *ле*, е емотивният компонент „жалост“. В директивите тази частица има само и единствено смекчаваща функция и може да се разглежда като показател за подвидовете *увещание* и *молба*. Но доминиращата ѝ характеристика е стилистичната – днес тя се употребява само в народната поезия (с изключение на възклицанието *божке ле*), за която функционира като жанров маркер. И именно като такъв е пренесена и в т.нар. антифашистки народни песни от социалистическия период (Романска/Romanska 1965: 123–149). Тъй като са имитация на автентичния словесен фолклор във формално-стилистично отношение, би следвало тези текстове да включват и други апелативни частици и междуметия, но в тях не се откриват употреби на *море, мори* и *мари*, а само на *ле*.

4. Заключение

Прагматичните частици са сред онези езикови елементи, които се заемат лесно, и предпоставките за това са надлежно посочени в съответното изследване на Тишева и Ро Хауге (Тишева, Ро Хауге/Tisheva, Rå Hauge 2002). Обичайно в езика приемник заемките претърпяват трансформации, които

биват фонетични, морфосинтактични, семантико-прагматични и културни. Разгледаният случай е специален с това, че обектът на заемане не е една лексема, а цял набор от взаимосвързани езикови единици, така че при трансфера се наблюдават промени и на ниво констелация. Изходните три прагматични частици, производните от гр. *μωρός*, които са обект на нашето изследване, са навлезли в българския без фонетични и морфологични промени. При апелативите от ж. р. се наблюдава размяна на статуса: регионалният северногръцки вариант *мари* е възприет като основен, докато централният за гръцкия език *мори* се разпознава като диалектен. Що се отнася до синтактичното им поведение, гръцките частици се характеризират с по-свободна дистрибуция, която е функционално диференцирана, докато в българския доминира употребата в начална позиция често със или вместо вокатив – модел, типичен за по-ниската степен на граматикализираност.

В неофициалното устно общуване на българите *мòре*, *мари* и *мори* до голяма степен са съхранили оригиналните си прагматични функции, които можем да сведем до две по-общи. Първата, обусловена от произхода им, е не просто да потвърдят контакта със събеседника, но и да определят отношенията между комуникантите като свойски, толкова интимни, че могат да си позволят да проявят и привидна грубост (*mock impoliteness* у Culpeper 2011: 207–214) един към друг, която всъщност подчертава още повече близостта им. Много подходящ паралел за дериватите от *μωρός* в това, а и в други отношения представлява мексиканското *güey*, документирано от Клайнкнехт и Соза (Kleinknecht, Souza 2017) като отличен представител на маркерите за солидарност, за които в англоезичната езиковедска литература в последните години се налага терминът *familiarizer* („фамилиаризатор“). За него авторите описват аналогичен на представения от нас развой на *мòре*, *мари* и *мори*: от обиден вокатив с деиктични функции към „фамилиаризатор“ с прагматични функции на афективен интензификатор. Така втората основна функция на производните от *μωρός* частици е сигнализиране за разминаване между очакванията на говорещия и действителността, за която смятаме, че обобщава посочените в съответните речникови дефиниции възражение, несъгласие, неодобрение, негодувание, недоумение, изненада, уплаха, подкана и молба. Важно е да отбележим, че в български на пръв поглед избледнелият агресивен компонент в семантиката на *мòре* се реализира в употребата на частицата като сигнал за закана и заплаха, каквато не е регистрирана в гръцки!

Накрая, и гръцките, и българските деривати на *μωρός* се причисляват към категорията на културно-специфичните езикови единици, но тяхното символно значение е различно в двата езика, тъй като при заемането на лексеми между езици, които не са близкородствени, преносът на етнокултурните конотации, на „ценностния багаж“ е почти невъзможен. Културната функция на *мòре*, *мари* и *мори* като маркери на българската народнопесенна поезика е свидетелство за най-висока степен на интеграция, за своеобразна

национализация, при която частиците не просто се усещат от българите като домашни, а се възприемат като езикови знаци на националната идентичност.

БЕЛЕЖКИ

¹ Напр. в „Панория“ на Георгиос Хортацис, която се датира ок. 1590 г.

² По-подробно за категориалния статус на разглежданите езикови елементи вж. Лазарова/Lazarova 2025, а за формалните и функционалните характеристики на прагматичните частици вж. Тишева, Ро Хауге/Tisheva, Ro Hauge 2004.

³ В оригиналната гръцка версия на целия съответен пасаж от Първото послание на св. ап. Павел до Коринтяните (1 Кор. 1:18–25) безумието/глупостта се назовава с лексеми от корена *-μωρ-*.

⁴ Под „обща употреба“ имаме предвид, че днес се използват в цяла Гърция, което обаче не означава, че това се случва с еднаква честотност в различните региони. Напротив, наблюдават се локални предпочитания и специфики, но те биха били обект на отделно изследване.

⁵ Петнадесетричен ямб със задължителна цезура след осмата сричка и женска клаузула, при който ритъмът се гради в размерите на двата полустиха

⁶ Съществуват записани критски мандинади, датиращи от 17. век.

⁷ Мандинади се пеят за развлечения на всякакви събирания и празници с музикален съпровод на лира, като се играе много бавно хоро (*στῦανός*) и всеки от танцьорите повтаря подаденото от автора двустихие.

⁸ Всички примери са представени с автентичния им запис от източника без редакция.

⁹ По-подробно за усилителната и смекчаващата функция на прагматичните частици, произлизащи от *μωρός* в новогръцките и българските повелителни изказвания вж. Лазарова/Lazarova 2025.

КОРПУСИ

CLASSLA-web.bg 2.0: Bulgarian Web Corpus CLASSLA-web.bg 2.0 (2024)
<<https://www.clarin.si/ske/#concordance>> [6.03.2026]

ЛИТЕРАТУРА

Асенова, Детрез 2021: *Асенова, П., Р. Детрез*. Речник на общобалканската лексика в книжовните езици. София, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.

Врина 1999: *Врина, М.* Експресивните частици в българския език. Велико Търново, Абагар.

Георгиев 1976: *Георгиев, Н.* Българската народна песен. Изобразителни принципи, строеж и единство. София, Наука и изкуство.

Динеков 1980: *Динеков, П.* Български фолклор. 1-ва част. София, Български писател.

Кирилова 2017: *Кирилова, Й.* Представата за ума в българската картина на света. София, Диомира.

- Лазарова 2025: *Лазарова, А. Ст. Апелативните частици като интензификатори в новогръцки (и български). – В: Научна конференция „Филологията в съвременния свят: образователни перспективи, научни предизвикателства и културно-исторически аспекти, 28 март 2025 г.“. София, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, с. 41–56. <<https://unipress.bg/image/catalog/E-izdania/Nauchna%20konferentsiya%20Filologiyata%20v%20savremenniya%20svyat.pdf>> [7.03.2026].*
- РБЕ 2001–2015: Речник на българския език. София, Академично издателство „Проф. Марин Дринов“. <<https://ibl.bas.bg/rbe/>> [14.01.2026].
- Романска 1965: *Романска, Цв.* Българската народна песен. София, Наука и изкуство.
- Тишева, Ро Хауге 2002: *Тишева, Й., Х. Ро Хауге.* Заемане на прагматични частици. – *Проблеми на социолингвистиката, т. 7. Билингвизъм и диглосия – съвременни проблеми.* София, Делфи, с. 11–17.
- Тишева, Ро Хауге 2004: *Тишева, Й., Х. Ро Хауге.* Частицата *abe* като прагматичен маркер. – *Проблеми на българската разговорна реч*, кн. 6, с. 255–260.
- Филипова-Байрова 1969: *Филипова-Байрова, М.* Гръцки заемки в съвременния български език. София, Издателство на БАН.
- Alvanoudi 2026: *Alvanoudi, A.* The Greek Vocative-Based Marker *Moré* in Contexts of Disagreement. – *Languages* 11(1), 18. <<https://doi.org/10.3390/languages11010018>> [8.03.2026]
- Brown, Levinson 1987: *Brown, P., S. C. Levinson.* Politeness: Some universals in language usage. Cambridge University Press.
- Chartraine 1974: *Chartraine, P.* Dictionnaire étymologique de la langue grecque. Histoire des mots, t. 3, Paris, Klincksieck.
- Culpeper 2011: *Culpeper, J.* Impoliteness: Using Language to Cause Offence. Cambridge University Press.
- Goddard, Ye 2015: *Goddard, Cl., Z. Ye.* Ethnopragmatics. – In: Sharifian, F. (Ed.). *The Routledge Handbook of Language and Culture.* London, Routledge, pp. 66–83.
- Hatzidakis 1895: *Hatzidakis, G. N.* Über das Etymon des Wortes *βρέ*. – *Byzantinische Zeitschrift*, 4, pp. 412–419.
- Joseph 1997: *Joseph, Br. D.* Methodological Issues in the History of the Balkan Lexicon: The Case of Greek *vré / ré* and Relatives. – *Balkanistica*, 10 (Studies Dedicated to the Memory of Zbigniew Golab, 19 March 1923 – 24 March 1994), ed. by V. Friedman, M. Belyavski-Frank, M. Pisaro, & D. Testen, pp. 255–277.
- Kleinknecht, Souza 2017: *Kleinknecht, F., M. Souza.* Vocatives as a Source Category for Pragmatic Markers: From Deixis to Discourse Marking via Affectivity. – In: Fedriani, C., A. Sansó (Ed.). *Pragmatic Markers, Discourse Markers and Modal Particles: New perspectives.* John Benjamins, pp. 257–287. <<https://doi.org/10.1075/slcs.186.10kle>>
- Kuzman Pungeršek et al. 2026: *Kuzman Pungeršek, T., P. Rupnik, N. Ljubešić.* South Slavic web corpus collection CLASSLA-web 2.0, Slovenian language resource repository CLARIN.SI. <<http://hdl.handle.net/11356/2079>>
- Searl 1969: *Searl, J.* Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language. Cambridge University Press.

- Καζάκης, Καραναστάσης 2003: *Καζάκης, Ι., Τ. Καραναστάσης*. Επιτομή του Λεξικού της Μεσαιωνικής Ελληνικής Δημόδους Γραμματείας 1100-1669 του Εμμανουήλ Κριαρά., τ. Β'. Θεσσαλονίκη, Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας <https://www.greek-language.gr/greekLang/medieval_greek/kriaras/index.html> [7.03.2026].
- Πολίτης 2017: *Πολίτης, Α.* Το Δημοτικό Τραγούδι. Ηράκλειο, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης.
- Fauriel 2022: *Fauriel, Cl.* Ελληνικά δημοτικά τραγούδια (επιμ. Α. Πολίτης), τ. Β' Ανέκδοτα κείμενα. Αναλυτικά κριτικά υπομνήματα. Παράρτημα και Επίμετρα. Ηράκλειο, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- Χαραλαμπάκης 2014: *Χαραλαμπάκης, Χρ.* Χρηστικό λεξικό της Νεοελληνικής Γλώσσας. Αθήνα: Ακαδημία Αθηνών. <<https://christikolexiko.academyofathens.gr/>> [3.03.2026].

REFERENCES

- Asenova, Detrez 2021: *Asenova, P., R. Detrez*. Rechnik na obshtobalkanskata leksika v knizhovnite ezitsi. Sofia, Universitetsko izdatelstvo "Sv. Kliment Ohridski".
- Vrinat 1999: *Vrinat, M.* Ekspresivnite chastitsi v balgarskiya ezik. Veliko Tarnovo, Abagar.
- Georgiev 1976: *Georgiev, N.* Balgarskata narodna pesen. Izobrazitelni printsipi, stroezh i edinstvo. Sofia, Nauka i izkustvo.
- Dinekov 1980: *Dinekov, P.* Balgarski folklor. 1-va chast. Sofia, Balgarski pisatel.
- Kirilova 2017: *Kirilova, Y.* Predstavata za uma v balgarskata kartina na sveta. Sofia, Diomira.
- Lazarova 2025: *Lazarova, A. St.* Apellativnite chastitsi kato intenzifikatori v novogratski (i balgarski). – In: *Nauchna konferentsiya „Filologiyata v savremenniya svyat: obrazovatelni perspektivi, nauchni predizvikatelstva i kulturno-istoricheski aspekti, 28 mart 2025 g.”*. Sofia, Universitetsko izdatelstvo "Sv. Kliment Okhridski", pp. 41–56. <<https://unipress.bg/image/catalog/E-izdania/Nauchna%20konferentsiya%20Filologiyata%20v%20savremenniya%20svyat.pdf>> [7.03.2026].
- RBE 2001 – 2015: Rechnik na balgarskiya ezik. Sofia, Akademichno izdatelstvo "Prof. Marin Drinov". <<https://ibl.bas.bg/rbe/>> [14.01.2026].
- Romanska 1965: *Romanska, Tsv.* Balgarskata narodna pesen. Sofia, Nauka i izkustvo.
- Tisheva, Rå Hauge 2002: *Tisheva, Y., H. Rå Hauge*. Zaemane na pragmatichni chastitsi. – *Problemi na sotsiolingvistikata, t. 7. Bilingvizam i diglosiya – savremenni problemi*. Sofia, Delfi, pp. 11–17.
- Tisheva, Rå Hauge 2004: *Tisheva, Y., H. Rå Hauge*. Chastitsata *abe* kato pragmatichen marker. – *Problemi na balgarskata razgovorna rech*, 6, pp. 255–260.
- Filipova-Bayrova 1969: *Filipova-Bayrova, M.* Gratski zaemki v savremenniya balgarski ezik. Sofia, Izdatelstvo na BAN.
- Alvanoudi 2026: *Alvanoudi, A.* The Greek Vocative-Based Marker *Moré* in Contexts of Disagreement. – *Languages* 11(1), 18. <<https://doi.org/10.3390/languages11010018>> [8.03.2026]
- Brown, Levinson 1987: *Brown, P., S. C. Levinson*. Politeness: Some universals in language usage. Cambridge University Press.

- Chartraine 1974: *Chartraine, P.* Dictionnaire étymologique de la langue grecque. Histoire des mots, t. 3, Paris, Klincksieck.
- Culpeper 2011: *Culpeper, J.* Impoliteness: Using Language to Cause Offence. Cambridge University Press.
- Goddard, Ye 2015: *Goddard, Cl., Z. Ye.* Ethnopragmatics. – In: Sharifian, F. (Ed.). *The Routledge Handbook of Language and Culture*. London, Routledge, pp. 66–83.
- Hatzidakis 1895: *Hatzidakis, G. N.* Über das Etymon des Wortes βρέ. – *Byzantinische Zeitschrift*, 4, pp. 412–419.
- Joseph 1997: *Joseph, Br. D.* Methodological Issues in the History of the Balkan Lexicon: The Case of Greek vré / ré and Relatives. – *Balkanistica*, 10 (Studies Dedicated to the Memory of Zbigniew Golab, 19 March 1923 – 24 March 1994), ed. by V. Friedman, M. Belyavski-Frank, M. Pisaro, & D. Testen, pp. 255–277.
- Kleinknecht, Souza 2017: *Kleinknecht, F., M. Souza.* Vocatives as a Source Category for Pragmatic Markers: From Deixis to Discourse Marking via Affectivity. – In: Fedriani, C., A. Sansó (Ed.). *Pragmatic Markers, Discourse Markers and Modal Particles: New perspectives*. John Benjamins, pp. 257–287. <<https://doi.org/10.1075/slcs.186.10kle>>
- Kuzman Pungeršek et al. 2026: *Kuzman Pungeršek, T., P. Rupnik, N. Ljubešić.* South Slavic web corpus collection CLASSLA-web 2.0, Slovenian language resource repository CLARIN.SI. <<http://hdl.handle.net/11356/2079>>
- Searl 1969: *Searl, J.* Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language. Cambridge University Press.
- Kazazis, Karanastasis 2003: *Kazazis, I., T. Karanastasis.* Epitomi tou Lexikou tis Mesaionikis Ellinikis Dimodous Grammatias 1100 – 1669 tou Emmanil Kriara., t. V'. Thessaloniki, Kentro Ellinikis Glossas <https://www.greek-language.gr/greekLang/medieval_greek/kriaras/index.html> [7.03.2026]
- Politis 2017: *Politis, A.* To Dimotiko Tragoudi. Irakleio, Panepistimiakes ekdoseis Kritis.
- Fauriel 2022: *Fauriel, Cl.* Ellinika dimotika tragoudia (epim. A. Politis), t. B' Anekdotota keimena. Analytika kritika ypomnimata. Parartima kai Epimetra. Irakleio, Panepistimiakes Ekdoseis Kritis.
- Charalambakis 2014: *Charalambakis, Chr.* Christiko lexiko tis Neoellinikis Glossas. Athina, Akadimia Athinon.

✉ Анна Ст. Лазарова

ORCID: ID 0000-0002-4493-8071

Факултет по класически и нови филологии

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

бул. „Цар Освободител“ 15, 1504 София, България

✉ Anna St. Lazarova

ORCID: ID 0000-0002-4493-8071

Faculty of Classical and Modern Philology

Sofia University St. Kliment Ohridski

15, Tzar Osvoboditel Blvd., 1504 Sofia, Bulgaria